

Uppsalas universitet
Ekonomisk historiska institutionen
B-uppsats
VT-2013

”Bättre ett blåbär i Vasaloppet än ett torkat russin i TV-soffan.”

Sport- och motionsverksamhet vid Centrala verkstäderna Malmslätt en del av
Förenade Försvarsverken 1969-1989

Författare: Carolina Johansson
Handledare: Olle Jansson
Ventilationsdatum: 2013-06-05

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

Innehållsförteckning

INLEDNING	2
SYFTE	2
FRÅGESTÄLLNINGAR	2
AVGRÄNSNINGAR	2
METOD.....	3
MATERIAL OCH KÄLLKRITIK.....	3
DISPOSITION.....	4
BEGREPPSFÖRKLARING.....	4
TIDIGARE FORSKNING.....	4
CVM:S HISTORIA	6
UNDERSÖKNING	8
CVM HORISONT 1969-1971	8
CVM-NYTT 1973-1981	9
FFV-NYTT 1971-1989	10
AVSLUTNING	13
SAMMANFATTNING	13
SLUTSATSER	13
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	16
TRYCKTA KÄLLOR	16
LITTERATUR	17

Inledning

Att motionera sägs vara bra för att förbättra hälsan och bli piggare. På dagens arbetsplatser förekommer det på flera ställen löneförmåner i form av gymkort som personalen får rätt att använda. Att ett företag främjar sina anställdas hälsa är inget nytt utan snarare tvärtom, har det funnits sedan en tid tillbaka i svensk företagskultur. Detta kan man se genom att studera rubriken till denna uppsats är ett citat hämtat ur CVM-nytt sport och motionssida. Sven-Olof som arbetade vid CVM hade deltagit i Vasaloppet för första gången.¹ Detta citat blir intressant eftersom CVM (Centrala Verkstäderna Malmslätt) var en del av FFV, Förenade försvarsverken, ett statligt företag, intresset hos företaget att medarbetarna motionerade skall redovisas i denna uppsats. Paternalismen kommer att hjälpa i en analys för att undersöka hur medvetna FFV i sina beslut främjandet av idrott.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om och hur FFV medvetet uppmuntrade arbetarna att vara aktiva inom idrottsverksamheten vid företaget och hur detta i sådana fall avspeglade sig i företagets personaltidning.

Frågeställningar

- Fanns det någon paternalism på FFV/CVM, stöd till idrottsverksamheten, om det fanns hur yttrade den sig?
- Varför och hur uppmuntrade FFV sina medarbetare till motion och gemenskap och hur uppmuntrades motion på den lokala arbetsplatsen (CVM)?

Avgränsningar

För att uppsatsen ska hålla sig inom ramarna för en b-uppsats krävs vissa avgränsningar. Uppsatsen kommer endast att undersöka vilken idrottsverksamhet som uppmuntrades, alltså inte andra aktiviteter som uppmuntras. Avgränsningen kommer även att vara inom en viss tidsram, nämligen en 20 års period, från år 1969 till år 1989. Detta för att under denna period trycktes personaltidningarna och de byter format under denna period vilket kan vara

---

¹ Sven-Olof, CVM-nytt, nummer 5,1981

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

intressant. Eftersom uppsatsen har ett begränsat utrymme kommer den även att avgränsa sig emot andra avdelningar av FFV än CVM. Detta på grund av organisationens storlek.

Metod

I denna b-uppsats kommer paternalismen stå som grund för min undersökning.

För att kunna undersöka frågeställningarna har jag använt mig av personaltidningar som trycktes mellan 1969 och 1989. Dessa kommer alla från FFV och CVM. Uppsatsen kommer vara kvalitativ, det vill säga att uppsatsen bygger på kvalitativ tolkning av texter som finns tryckt i personaltidningarna. Analysen kommer även den att vara kvalitativ. Med detta menas att texterna som skrivs i personaltidningarna om sportverksamheten har analyserats. Just antalet texter av de slag som behandlar ämnet idrottsverksamhet har en mindre betydelse, därför att det är texten i sig som visar vad företagsledningen vill förmedla. Därför har jag valt att i denna uppsats bortse från vissa nummer av personaltidningen som inte behandlade ämnet idrott. Dels för att vissa nummer av personaltidningen inte hade utformningen av en tidning utan var ett ark papper som till exempel informerade om det skett ett byte inom personalavdelningen, som att en ny avdelningschef tillsatts.

Material och källkritik

Den källkritik som finns kan finnas i detta arbete är främst mot den tidigare forskningen, den källkritiken kommer att behandlas i det avsnitt som kallas "Tidigare forskning". I denna del kommer källkritik mot personaltidningarna tas upp. Det saknas nummer av personaltidningarna, bland annat CVM-nytt har luckor mellan åren 1973 och 1980 och dettas kan då inte undersökas om det finns någon rapportering om idrottsverksamheten. Detta kan såklart ge hål i undersökningen, men detta tror jag inte ska påverka uppsatsens resultat då materialet ändå är utspritt över en längre period. Antal personaltidningar som trycks är väldigt varierande. CVM horisont kom endast ut med tre nummer. CVM-nytt var väldigt varierande genom åren men cirka 10 nummer till och från trycktes varje år. FFV-nytt är den som trycks med frekvent under åren 1971 och 1981, då det trycktes cirka 22 nummer varje. Majoriteten av detta nummer är endast ett blad som informerar om någon har nyanställt eller slutat. Dessa säger inget om idrottsverksamheterna. Tendensen i dessa personaltidningar är det intressanta och det som avspeglar paternalismen. Valet av företag och källor valde jag för att CVM och FFV var verksamma inom försvaret och därför kunde jag tänka mig att idrottsverksamheten är

Carolina Johansson

Uppsala universitet

Ekonomisk historiska institutionen

viktig del av detta. Mitt val grundades även i den tidsperiod som företagstidningarna finns, trots luckorna spänner den sig över 20 år.

Disposition

Dispositionen för denna uppsats kommer att börja med ett avsnitt som kallas tidigare forskning i detta avsnitt kommer paternalism sättas i ett svenskt forskningsmanhang. Efter denna del kommer CVM:s historia, detta för att läsaren ska få grepp om verksamheten som bedrev vid CVM och FFV. Sedan kommer undersökningsavsnittet där kommer det undersökta materialet att redovisas. Personaltidningarna kommer att undersökas i kronologisk ordning och efter vilket år som tidningen gavs ut första gången. I det avslutande avsnittet kommer en analys att ta plats.

Begreppsförklaring

Paternalism:

paternalism (eng., av *paternal* 'faderlig', ytterst av pater), ett beskyddande förhållningssätt hos en överordnad mot de underordnade, grundat på att den överordnade som ersättning för vissa prestationer överför resurser till de underordnade som dessa inte själva kan skaffa sig. Förr kunde detta innebära att den överordnade (feodalherren, brukspatronen, plantageägaren) förutom en vanligtvis låg lön försåg de anställda med bostad och andra förnödenheter i utbyte mot arbete, lydnad och lojalitet.²

Tidigare forskning

Det har skrivits en hel del om paternalism. I svensk forskning används ofta begreppen patriarkalism och paternalism parallellt eller som synonymer.³ Den tidigare forskningen har i hög grad haft sitt fokus på förhållandena under tidigare perioder än den som jag undersöker här. Thommy Svensson är en av dessa, i hans bok *Från ackord till månadslön, En studie av lönepolitiken, fackföreningarna och rationaliseringarna inom svensk varvsindustri under 1900-talet* beskriver han om varvsindustrin i Göteborg. Han beskriver bruksandan som fanns vid varven. Den beskrivs som en sluten omvärld, ett "vi och dem"-tänkande, som resulterade i

---

² <http://www.ne.se/paternalism> 2013-05-27

³ Johan Svanberg, (2010), *Arbetets relationer och etniska dimensioner, Verkstadsföreningen, Metall och esterna vid Svenska Stålpressnings AB i Olofström 1945–1952*, Göteborgs.74

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

en samhörighetskänsla mellan arbetare och arbetsgivare. Brukspatronen, eller den som styrde varvet blev en fadersgestalt (pater, fadern) som både var sträng men samtidigt välgörande.⁴

En annan forskare som bidragit till ämnet är Lars Magnusson som menar i sin bok *Arbetet vid en svensk verkstad: Munktells 1900-1920* menar att företagsledningen inte helt säkert kan veta vad utfallet blir av de åtgärder som sätts in i paternalistisk kontroll. Magnusson menar även att paternalismen inte endast fanns i de tidigare 1900-tals industrierna utan levde vidare under resten av seklet. Magnusson beskriver paternalism som en metod för att behålla den sociala kontrollen över arbetarna.⁵

Christer Ericsson behandlar även han ämnet paternalism i sin bok, *Vi är alla delar av familjen, Patronen, makten och folket*. Här förklarar han begreppet paternalism mer ingående. Paternalism visar på välvillig omsorg och faderlig omtanke.⁶ Ericsson beskriver även en förvandling av paternalismen genom tiden. 1800-talets paternalism beskrivs som reaktiv, som något nödvändigt ont och ett tvång, till att det på 1900-talet blir proaktiv det vill säga medveten och systematiskt planlagd från företagets ledning.⁷ Enligt vissa forskaren var det paternalistiska systemet utdöende mellan 1910-1925, detta skulle skett när kommunerna fick mer inflytande över arbetsmarknaden. Fackföreningarna tillkomst skulle även de ha bidragit till paternalismens fall.⁸ Ericsson menar att paternalismen grundades i både ett tryck från arbetarna underifrån och en strategi från företagsledningen, vilket skapade paternalismen som socialt system.⁹

I Johan Svanbergs avhandling, *Arbetets relationer och etniska dimensioner, Verkstadsföreningen, Metall och esterna vid Svenska Stålpressnings AB i Olofström 1945–1952*, menar han att paternalismen byter skepnad och går från att vara en samhällsideologi till att ombildas till en personalpolitisk strategi som företagsledningen använde sig av för att kunna knyta arbetarna till sig och för att hålla dem friska, för att detta i sin tur skulle leda till

---

⁴ Thommy Svensson, (1983), *Från ackord till månadslön, En studie av lönepolitiken, fackföreningarna och rationaliseringarna inom svensk varvsindustri under 1900-talet*, Kungälv, s. 82

⁵ Lars Magnusson, (1987) *Arbetet vid en svensk verkstad: Munktells 1900-1920*, Lund, s.227

⁶ Christer Ericsson, (1997) *Vi är alla delar av familjen, Patronen, makten och folket*, Stockholms, s. 49

⁷ Ericsson (1997) s. 50

⁸ Ericsson (1997) s. 51

⁹ Ericsson (1997) s. 55

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

effektivitet inom arbetet. Svanberg menar att en ny form paternalism blev ”välfärdism”.¹⁰ Det man kan sammanfatta att Svanberg kommer fram till är att paternalismen verkade på två olika nivåer: från en medveten nivå där företagsledningen satte in olika välfärdsanordningar och på en omedveten nivå där identifikation och samhörighet med företaget bildades på den lokala nivån, alltså i verkstäderna.¹¹

Den tidigare forskningen har behandlat tidigare perioder och lägger stor vikt i patronen eller företagsledaren. Paternalismen var oberäknelig men användes för att få social kontroll över arbetarna. Under 1800-talet beskrivs paternalism som reaktiv, ett tvång och samhällsideologi till att under 1900-talet utvecklas till proaktiv, medveten och personalpolitisk. Vissa forskare påstår att paternalismen börjar dö ut under 1900-talets början, detta menar jag inte stämmer då man kan se in min undersökning att paternalismen levde kvar.

CVM:s historia

År 1912 kom friherren Carl Cederström till Malmslätt för första gången. Cederström var med och grundlade Sveriges första flygskola på Malmen utanför Malmslätt i Linköping, på denna flygskola kom både civil- och militärpiloter att utbildas. För att kunna stödja denna verksamhet grundades även en verkstad, vilket var begynnelsen till Centrala Verkstäderna Malmslätt.¹² I denna uppsats kommer Centrala Verkstäderna Malmslätt att förkortas CVM. CVM producerade tidigt en serie flygplan, 1919 hade verkstaden tillverkat ”Tumeliten”. På 1930-talet började CVM tillverka störtbombaren Hawker Hart. År 1968 överfördes verkstaden från flygvapnets ledning till FFV. Verksamheten var vid denna tid fortfarande både civilt och militärt inriktad. Verkstadsytan på CVM 1971 mäts upp till 45 200 m² vilket motsvarar ungefär sex fotbollsplaner till ytan. Några av dess underhållsområden är flygplan och helikopter(då CVM underhöll till exempel stridsflygplanet Draken åt försvarets räkning) men även apparatur (hit räknas till exempel brandsläckare, glasflaskor och mekaniska apparater), säkerhetsmateriel (såsom fallskärmar och syrgasmasker) dessutom fanns det en serviceavdelning som åkte ut till kunden och erbjöd underhåll på plats. För budgetåret 1970/1971 fakturerade CVM för 80 miljoner kronor.¹³

---

¹⁰ Svanberg (2010) s. 75

¹¹ Svanberg (2010) s.74

¹² FFV-nytt, nummer 5, 1972

¹³ FFV-nytt, nummer 5, 1972

År 1943 bildades FFV, Försvarets Fabriksverk, ett statligt företag som styrdes av FFS, Försvarets Fabriksstyrelse. Under FFV låg flera olika verkstäder och fabriker, Carl Gustafs stads gevärsfaktori i Eskilstuna, Åkers krutbruk, ammunitionsfabriken i Marieberg, Zakrisdalsverken, Vanäsverken och Centrala torpedverkstaden i Motala. Senare ingick även fångvårdsstyrelsen tvättanstalt i Landskrona i gruppen av företag.¹⁴

År 1968 överförs Flygverkstäderna i Malmslätt (CVM) och Västerås (CVV) från att tidigare varit verksamma inom flygförvaltningen. Två år senare flyttas ansvaret för FFV-koncernen från att ha legat under Förvarsdepartementet till att ligga under Industridepartementet. Detta för att vid denna tidpunkt har FFV utökat sin verksamhet utanför försvarets verksamhet.¹⁵ Samma år skedde även en genomgripande omorganisation av FFV och nya grupperingar skapades, en av dessa nya grupper var Aerotech-gruppen som ansvarade för allt inom flygplansområdet såsom tillverkning och underhåll av flygplan. FFV Aerotech blev även indelat i sex olika divisioner; avionik¹⁶, motor, flygteknik, export, service och ground support.¹⁷ År 1991 blev Celsius Industrier AB ägare av FFV-koncernen, under detta år säljs även större delar av företaget. Motortillverkningen säljs till Volvo Aero Support AB och vapentillverkningen säljs vidare till Bofors AB.¹⁸ År 1999 säljer staten flygplansdivisionen vid Celsius Industrier AB till SAAB AB.¹⁹

Inom FFV fanns det en central företagsnämnd som hade till uppgift att hålla kontakt med de nämnder som fanns på lokalnivå och ge dessa stöd i sin verksamhet. De skulle även informera och samråda om frågor som gällde koncernens planering, utveckling och ekonomi. Nämnden hade även som uppgift att informera om personal och utbildningsfrågor. Representanter från de olika lokala nämnderna fanns alltid representerade på dessa möten.²⁰

---

¹⁴ *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, SGU, 2007-05-07 s.1

¹⁵ *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, SGU, 2007-05-07 s. 2

¹⁶ avionik, sammanfattande term för elektroniska system i flyg- och rymdfarkoster för navigering, kommunikation, flyglägeskontroll, identifiering m.m. Avioniken innefattar såväl teknik och utveckling som själva instrumenten. (<http://www.ne.se/avionik> 2013-05-27)

¹⁷ *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, SGU, 2007-05-07 s. 3

¹⁸ *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, SGU, 2007-05-07 s.2

¹⁹ *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, SGU, 2007-05-07 s.7

²⁰ FFV-nytt, nummer 4, 1971 s.2

Undersökning

CVM horisont 1969-1971

CVM horisont personaltidningens namn vid CVM innan FFV tog över verkstaden.

Gemensamt för alla nummer som gavs ut av CVM horisont var att de förmedlade nyheter om verksamheten på CVM, vilka som gick i pension, ombyggnader och omstruktureringar men även sport.

Det allra första numret av personaltidningen kom ut 1969. Denna personaltidning är till för de som arbetar på Centrala verkstäderna Malmslätt. Det fanns även en sport- och motiondel. Där informerades om vilka sporter som var verksamma inom den lokala idrottsföreningen CVM IF. Sporter som rymdes inom föreningen var; handboll, kägel, cykel, bowling, minigolf, simning, skytte, bordtennis, orientering, fotboll, varpa och tennis. I dessa sporter deltog CVM IF i både Linköpings korpenserier, allra mest frekvent deltagande var ändå i FFV:s mästerskap som anordnades en gång varje år.²¹ Även om deltagandet i FFV-mästerskapen var större hos CVM IF visar detta på ett omfattande och varierat deltagande i Linköpings korpserier.

År 1970 trycktes fyra nummer av CVM horisont. Det var endast i ett av dess nummer som det inte fanns några notiser eller artiklar om någon sportverksamhet.²² I de andra nummer som gavs ut av personaltidningen kan man finna information om hur man går tillväga om man vill testa sin motion på den nya ergometercykeln som införskaffades. Resultatet från den interna pimpelfisketävlingen presenteras, även att CMV IF skulle bli arrangörer av nästa års FFV-mästerskap i bowling.²³ Annan information om motionstillfällen i personaltidning var att det fanns möjlighet att delta i Linköping korpens simtävling, där personalen kunde delta och tävla emot deltagare från polisen, Saab-Scania och vägförvaltningen.²⁴

I juni 1971 gavs det sista numret av CVM horisont ut. Detta var på grund av stigande kostnader för tryckeri och att tidningen inte ges ut tillräckligt ofta för att fungera som en informationsspredare. Efter att tidningen lagts ner ska information ges via enkla blad eller på

---

²¹ CVM horisont, decembernumret, 1969

²² CVM horisont, juninumret, 1970

²³ CVM horisont, aprilnumret, 1970

²⁴ CVM horisont, decembernumret, 1970

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

anslagstavlor som satt utplacerade. I det sista numret av CVM horisont informeras att 1970 års svenska mästare i skridskosegling arbetar på CVM. Även att de hade fått tillskott i antal sporter som var verksamma inom CVM IF, korpockey.²⁵

CVM-nytt 1973-1981

Denna personaltidning löper under vissa år parallellt med personaltidningen för hela koncernen. Den är även en fortsättning på CVM horisont som lades ner år 1971 på grund av att det inte ansågs nödvändigt med en personaltidning.

De tre äldsta nummer av CVM-nytt som finns kvar är de tre nummer som gavs ut mellan 16 oktober 1973 och 10 december 1973. I dessa nummer kan man se att oljekrisen hade slagit till, det som informerades om på bladet var hur personalen skulle spara på energi och hur de sänkte värmen i lokalerna för att spara på olja. I dessa nummer får sportverksamheten inte något utrymme alls.²⁶

Nästa CVM-nytt som finns bevarat är när den återigen trycks i tidningsform 1980. I detta nummer finns det återigen en sportdel, då under kategorin ”Sport och motion”.

Pimpelfisketävlingen för arbetare på CVM var tillbaka. I detta nummer uppmärksammades även de 14 arbetare som hade deltagit i Vasaloppen och att CVÖ IF varit värdar för FFV-mästerskapen i skidor där CVM:are deltagit.²⁷ Detta år deltog även CVM IF i FFV-mästerskapen i bowling och kom segrande ur den striden. Personlig idrottsprestation på fritiden uppmärksammades också av personaltidningen, som i tidningen som kom ut 26 juni 1980, där Britt Sahlberg som tävlade i pistolskytte representerat Sverige i världsmästerskapen i Kina.²⁸

I detta nummer gjorde även bordtennislaget reklam och information om deras verksamhet. De hade spelat en turnering på kvällstid och för att locka flera spelare skrev de:²⁹

I samband med returspelet drack man kaffe, vilket ytterligare stärkte gemenskapen³⁰

---

²⁵ CVM horisont, juninumret, 1971

²⁶ CVM-nytt, 16 oktober, 12 november, 10 december, 1973

²⁷ CVM-nytt, nummer 3, 31 mars, 1980

²⁸ CVM-nytt, nummer 5, 26 juni, 1980

²⁹ CVM-nytt, nummer 5, 26 juni, 1980

³⁰ Ragnar, CVM-nytt, nummer 5, 26 juni, 1980

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

Det förekom ganska ofta att delar av CVM IF lade ut annonser och information om sina verksamheter för att locka nya medlemmar, som badmintongruppen, som sökte nya spelare att spela tillsammans med, det understryks i annonsen att deltagaren kan vara helt oerfaren av badminton och att alla ska ha en möjlighet att delta.³¹

I början av 1980-talet infördes en ny tävling på CVM. ”Gång-på-gång”, denna tävling hade som syfte att få flera av medarbetarna att motionera. Deltagarna i tävlingen hade en kort som de skrev upp vilken slags aktivitet som de gjort och när detta kort var fullt lämnades det in och så fick man delta i en utlottning, som var tre gånger varje år, där man kunde vinna skraplotter.³² Denna tävling riktade sig till alla inom CVM personalen behövde inte utöva en viss sport utan uppmuntrades att motionera. Syftet var att förbättra hälsan hos alla som arbetare vid CVM

Aprilnumret 1981 gav CVM-nytt ut ett extra stort sportnummer. Detta för att det hade varit flera olika sportarrangemang samtidigt och att det sågs av stort intresse från tidningens läsare. Flertalet skidtävlingar hade ägt rum tidigare under året, som Vasaloppet, FFV-mästerskapen i Östersund och ”24-timmar”(deltagande lag skulle ha minst en skidåkare i spåret under 24 timmar). Denna tävling sågs som en väldigt bra plattform för att visa vad CVM står för så familjemedlemmar till medarbetare på CVM deltog och det var över 1000 personer i publiken. Det hade även hållits FFV-mästerskap i rinkbandy och bordtennis.³³ Under 1981 hölls det ytterligare tre FFV-mästerskap som CVM deltog i två av dess var de också arrangörer av, nämligen bridge och handboll.³⁴

Det är inte bara FFV-mästerskap som redovisas utan även när medarbetare har deltagit i större tävlingar, såsom Vätternrundan detta uppmärksammas genom att det skrivs ett reportage om detta och hamnar på förstasidan av personaltidningen.³⁵

FFV-nytt 1971-1989

Parallellt med CVM-nytt fanns även en till personaltidning, denna riktade sig som sagt till hela koncernen vilket man kan utläsa från titeln. När den Centrala företagsnämnden hade

---

³¹ CVM-nytt, nummer 1, 2 februari, 1981

³² CVM-nytt, nummer 1, 2 februari, 1981

³³ CVM-nytt, nummer 3, 9 april, 1981

³⁴ CVM-nytt, nummer 4, 7 maj, 1981

³⁵ CVM-nytt, nummer 6, 24 juni, 1981

Carolina Johansson

Uppsala universitet

Ekonomisk historiska institutionen

sammanträde medverkade representanter från CVM. På dessa möten diskuteras ämnen som personaldemokrati, individplanering och personalpolitik.³⁶

I nummer 4 från 1973 redovisas koncernens fördelning av pengar som de tänker ge till de olika idrottsföreningarna, detta baseras på föreningens storlek, alltså hur många medlemmar som föreningen har. Pengarna som budgeterades och delades ut från ledningen går till FFV IF, hela koncernens huvudidrottsföreningen, dessa pengar fördelades senare till de mindre idrottsföreningarna en av dessa var CVM IF. Den totala summan som koncernledningen budgeterade till FFV IF var 70 000 kronor. Varav 32 000 kronor skulle användas till att arrangera FFV-mästerskap. Sedan skulle de resterande 38 000 fördelas på de andra föreningarna (29 stycken). CVM fick 5 900 kronor och det var bara en idrottsförening som fick mer, CVA IF (Centrala verkstäderna Arboga) fick 7 495 kronor tilldelat. Det budgeterades även för att avdelningarna skulle få medel till att skapa trivsel på arbetsplatserna, CVM inklusive filialen CVV (Centrala verkstäderna Västerås) fick 14 800 kronor, den sammanlagda summan som FFV budgeterade för dessa uppgick till 80 000 kronor.³⁷ Två år efter detta fick FFV IF 115 000 kr av företagsledningen för att ge till idrottsföreningarna inom företaget.³⁸

År 1974 hålls det FFV-mästerskap i följande sporter; tennis, bridge, skytte (i denna tävling ingår pistol, kpist och gevär), handboll, orientering, varpa och fotboll. Detta år är CVM IF arrangörer för FFV-mästerskapen i fotboll. I detta nummer av personaltidningen görs det även reklam för att medarbetarna som var aktiva hade möjligheten att köpa en träningsdräkt för 30 kronor.³⁹

För att öka intresset för motionsidrotten och för att ge våra olika idrottsklubbar inom FFV en enhetlig klädsel, har vidstående träningsdräkt tagits fram [...] RÖR DIG MER SÅ BLIR DU MINDRE TRÖTT!⁴⁰

Denna dräkt skulle bäras av alla som arbetade och var aktiva inom idrottsverksamheten på FFV oberoende av vilken del av företaget arbetaren tillhörde för att skapa en koncerngemenskap.⁴¹

---

³⁶ FFV-nytt, nummer 4, 31 mars, 1971

³⁷ FFV-nytt, nummer 4, 19 juni, 1973

³⁸ FFV-nytt, nummer 12, 4 juli, 1975

³⁹ FFV-nytt, nummer 22, 22 november, 1974

⁴⁰ FFV-nytt, nummer 22, 22 november, 1974 s. 6

⁴¹ FFV-nytt, nummer 22, 22 november, 1974

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

I nummer 3 av 1975 års FFV-nytt redovisas resultatet för vad som kallades standard tävlingen, denna tävling var en intern serie för alla idrottsföreningar på FFV. Resultaten som föreningarna presterade på FFV-mästerskapen räknades i poäng och sammanställdes vid årets slut. De tävlingar som räknades in i serien var de tidigare uppräknade, rinkbandy, skidor, badminton, bordtennis, handboll, bowling, tennis, fotboll, varpa, skytte och orientering.⁴² Senare 1975 delades serien upp i två olika divisioner, en division där de föreningar som tillhörde flygdivisionen på företaget och en division för de föreningar som tillhörde den tvättverksamhet som fanns på FFV.⁴³

Senare delen av 1980-talet förändras formatet på FFV-nytt, tidningen trycktes i färg och ändrade inriktning. I de tidigare personaltidningarna har en stor del av tidningen inriktats på sport och motion. Dessa personaltidningar intresserar sig av verksamheten som sker utomlands. Från att få reportage och ägnas flera sidor blev det istället små notiser. Som när det första FFV-mästerskapet i innebandy hölls 1989.⁴⁴ Samma år hölls även första FFV-mästerskapet i terränglöpning.⁴⁵ I det nya formatet framkommer även att CVM IF har arrangerat en friskvårdsdag i Linköping för de anställda på CVM. Där det fanns flera olika aktiviteter såsom bugg, bowling, svampkännedom samt kostkunskap och rökavvänjning. Vid CVM har man även anordnat en brännbollsturnering. I samma nummer skriver man även om FFV Fritid som firade 30-årsjubelium.⁴⁶

---

⁴² FFV-nytt, nummer 3, 3 mars, 1975

⁴³ FFV-nytt, nummer 22, 5 december, 1975

⁴⁴ FFV-nytt, nummer 3, 1989

⁴⁵ FFV-nytt, nummer 7, 1989

⁴⁶ FFV-nytt, nummer 9, 1989

Avslutning

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar ämnet paternalism och hur den visar sig i personaltidningarna på FFV och CVM, en avdelning inom FFV. Närmare har sportdelarna i personaltidningarna studerats och fokus har legat på vad FFV gjorde medvetet för att arbetarna skulle hålla sig friska. Till en början när personaltidningen var lokalt inriktad medverkade arbetare från CVM men när FFV-nytt börjades ge ut fick den centrala ledningen allt med utrymme och personalen på CVM fick nästan inget utrymme alls.

Slutsatser

- Fanns det någon paternalism på FFV/CVM, stöd till idrottsverksamheten, om det fanns hur yttrade den sig?
- Varför och hur uppmuntrade FFV sina medarbetare till motion och gemenskap och hur uppmuntrades motion på den lokala arbetsplatsen (CVM)?

Den vinkeln av paternalism som jag valt att applicera på FFV och CVM är den så kallade ”välfärdismen” detta för att den paternalism som annars beskrivs inte passar in på mitt undersökningsområde. Företaget behöver inte bistå med bostäder och förnödenheter till sina arbetare, detta togs hand av kommunen. Denna ”välfärdism” är som Svanberg skriver en personalpolitisk strategi som företaget använder för att hålla arbetarna friska och öka effektiviteten.

FFV uppmuntrar medvetet sina arbetare till att motionera och till en sund levnadsstil, kom alltså uppmuntran från företagsledningen. Detta genom att ge pengar till de idrottsföreningar som fanns i företaget och det är genom de idrottsarrangemang som FFV anordnade som ”välfärdismen” visar sig. Personaltidningarna visar allra tydligast hur viktigt detta är, hur mycket utrymme som detta får. Alla som arbetade på FFV hade rätt att delta i idrottsaktiviteterna. Idén om att en frisk arbetare gör ett bättre jobb visas tydligt när företaget tänker sälja träningsdräkter, där företagsledningen tydlig skriver ut att en person som rör på sig gör ett bättre jobb. Även på lokal nivå kan man se att det fanns aktiviteter för en sundare livsstil. Det var inte bara en friskare arbetare som företaget ville ha utan även arbetare som var lojal till sin arbetsplats.

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

FFV-mästerskapen med dess standardtävling kan ha skapats för att arbetarna ska känna konkurrens till de andra avdelningarna, tävlingsinstinkterna, dock tror jag även att detta var ett medvetet val från FFV:s ledningar att skapa en gemenskap mellan de olika delarna av företaget, att de just ingår tillsammans i något större. Antalet grenar som personalen kunde delta i visar på att företaget vill att så många som möjligt skulle vilja delta och att fler hade möjligheten att delta.

Tillhörigheten till FFV vill de förstärka genom att sälja träningsdräkterna. Det är här som jag tycker att paternalismen visas som störst, det som representeras av träningsdräkterna är gemenskap och motion. Gemenskap till sina arbetskamrater och till företaget i stort. Bara att uttrycken FFV:are och CVM:are används i personaltidningen förstärker sammanhållningskänslan inom och till företaget. Arbetarna ska känna sig delaktiga i företaget och kunna påverka, detta fick de chans till i de nämnder som hade sammankomster.

Till en början när personaltidningarna var lokala, alltså CVM horisont och CVM-nytt, fick sportdelen större plats och personliga prestationer uppmärksammades mer. Detta förändras när organisationen blir större blir personaltidningar allt mer opersonliga, CVM horisont och CVM-nytt ersätts av FFV-nytt. Jag kan tänka mig att det var svårt för FFV att behålla personligheten i FFV-nytt. Organisationen omfattade flera olika verksamheter och 29 avdelningar. Målet att arbetarna skulle känna samhörighet med företaget var viktigt men jag tror att samhörigheten med avdelningen, som CVM var ännu viktigare för företagsledningen och för arbetarna på CVM. Gemenskapen på CVM stärktes bland annat genom den idrottsverksamhet som fanns. Denna slutsats grundar jag på de citat på sidan 7 i uppsatsen men även av den uppmärksamhet som personalen fick i den lokala personaltidningen. Idrotten skapade gemenskap som senare bidrog till trivsel. När en eller flera medarbetare åstadkommit en idrottbedrift fick de plats och beröm i personaltidningen. Synen på motion och gemenskap spelade stor roll i företaget.

FFV ville att arbetarna skulle hålla sig friska och effektiva, på CVM ville man ha en gemenskap och sammanhållning, vilket FFV i sin tur skulle leda till deras syfte. En medveten ”välfärdism” visade sig på FFV genom pengarna som koncernledningen lade på idrottsföreningarna, träningsdräkterna som skulle vara enhetliga för hela koncernen och FFV-mästerskapen. På den lokala nivån, på CVM visade sig ”välfärdismen” genom att de fanns

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

hälsovårdsdagar, pingisturneringar med kaffe och att personalen fick utrymme i
personaltidningen

Sven-Olofs prestation i Vasaloppet 1981 uppmärksammades i CVM-nytt, det gick inte så bra som han hade tänkt sig men som han sa: ”Hellre ett blåbär i Vasaloppet än ett torkat russin i TV-soffan”. I vissa aktiviteter medverkade även medarbetarnas familjer, exempel på detta är vid 24-timmarstävlingen i skidor och hälsovårdsdagen. Denna personlighet finns bara på den lokala nivån och där är här de två nivåerna, koncernen och lokala, skiljer sig starkt åt. FFV lyckades med att skapa en gemenskap hos sina arbetare, eftersom de skrev som sig själva som FFV:are och CVM:are. Arbetarna blev engagerade och identifierade sig med arbetsgivaren.

Fortsatta frågor

Det är flera frågor som väcks när jag har studerat materialet som kan bygga på ämnet. Frågor som hur personaldemokratin utvecklades och personalens inflytande över detta. Dialogen mellan FFV och fackföreningarna som fanns vid fabrikerna är också en fråga som skulle vara intressant. Även fortbildning av personalen, i vilken utsträckning detta skedde också hur innovationer och förbättringar för arbetsplatsen uppmuntrades.

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

SGU, *Om Förenade Fabriksverken (FFV)*, 2007-05-07

Personaltidningar

CVM horisont

CVM horisont, decembernumret, 1969

CVM horisont, juninumret, 1970

CVM horisont, aprilnumret, 1970

CVM horisont, decembernumret, 1970

CVM horisont, juninumret, 1971

CVM-nytt

CVM-nytt, 16 oktober, 1973 (saknas numrering)

CVM-nytt, 12 november, 1973 (saknas numrering)

CVM-nytt, 10 december, 1973 (saknas numrering)

CVM-nytt, nummer 3, 1980

CVM-nytt, nummer 5, 1980

CVM-nytt, nummer 1, 1981

CVM-nytt, nummer 3, 1981

CVM-nytt, nummer 4, 1981

CVM-nytt, nummer 6, 1981

FFV-nytt

FFV-nytt, nummer 5, 1972

FFV-nytt, nummer 3, 1975

FFV-nytt, nummer 22, 1975

FFV-nytt, nummer 3, 1989

FFV-nytt, nummer 7, 1989

FFV-nytt, nummer 9, 1989

Carolina Johansson
Uppsala universitet
Ekonomisk historiska institutionen

Litteratur

Ericsson Christer, (1997), *Vi är alla delar av samma familj, patronen, makten och folket*, Stockholm, Carlsson bokförlag

Magnusson Lars, (1987), *Arbetet vid en svensk verkstad: Munktells 1900-1920*, Lund, A-Z förlag

Svanberg Johan, (2010) *Arbetets relationer och etniska dimensioner, Verkstadsföreningen, Metall och esterna vid Svenska Stålpressnings AB i Olofström 1945–1952*, Göteborg, Linnaeus University Press

Svensson Thommy, (1983) *Från ackord till månadslön, En studie av lönepolitiken, fackföreningarna och rationaliseringarna inom svensk varvsindustri under 1900-talet*, Kungälv, Svenska Varv AB Förlag

<http://www.ne.se/avionik> 2013-05-27

<http://www.ne.se/paternalism> 2013-05-27